

BOHEMIA TANULMÁNY

titkár, Dubček szürke eminenciása először emigrációban adta ki emlékiratát 1978-ban, amely a belső pártharcokra és a Moszkvába hurcolt csehszlovák vezetők tárgyalásait tekintve forrásértékű munka.³ A politológus Petr Pithart hatvannyolcban annak a Mlynář-féle reformbizottságnak volt a tagja, amely a politikai rendszer gyökeres átalakítását készítette elő a pártvezetés számára, ám 1979-ben álnéven kiadott könyve inkább tekinthető elfogult pamfletnek az egykori reformkommunista értelmiség ellen, mint kritikus számvetésnek.⁴ Ami e két érdekes könyvön kívül kézbe vehető, néhány cikkfordítás, interjú, illetve magyar szerzők művei, melyek elsősorban Kádár szerepére összpontosítanak.⁵ A hazai publikációk többségéről elmondható, hogy jobbra a pártvezetők tárgyalásai, a diplomácia és a nagypolitika felhőrégióiban mozognak – számos új dokumentummal szolgálva –, de a prágai tavasz kavargó szellemi életét, pezsgő vitáit csak másodkézből ismerik.⁶ Pedig az események sava-borsa, megrészegítő hangulata éppen a felszabadult sajtó, a jelen idejű gondolkodás súlyából fakadt, amely néhány hónapra kinyitotta a „kaszárnya-szocializmus” kapuit. A csodaszerűen kinyíló történelem alternatív forgatókönyveket kínált, amelyeket nem árnyékolta még be az utólagos bölcsesség az intervenció elkerülhetetlenségéről. A politikai pluralizmusra épített „demokratikus szocializmus” persze képlékeny fogalom volt, jelentése menet közben formálódott, de a szovjet beavatkozás miatt nem futhatta ki magát, intézményes formában nem szilárdulhatott meg. A „szocialista” szó ugyanakkor elvesztette misztifikált, fosztóképző jellegét. A közvélemény elsöprő többsége, beleértve a párttagokat is, az átalakulás kiiktathatatlanságának tartotta a kommunista párt diktatúrájának a megszüntetését, miközben konszenzus maradt abban, hogy a tőkés magántulajdon visszaállításáról nem lehet szó. A prágai tavasz összetett, dinamikus modell volt. A differenciálatlan kommunisztázás a múltfeledés következménye.

